

Školní program proti šikaně

A. **Cílem programu**

Vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany došlo či ne. Všichni pedagogičtí pracovníci musí vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

B. **Projevy šikanování**

Šikanování se dle odborníků ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Škola má povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

C. **Charakteristika šikanování**

1. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

2. Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočником nebo útočnicí. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

3. Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

4. Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

5. Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

6. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

D. Zákonná opatření:

1. Odpovědnost

1. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

2. Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

a) dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;

b) dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;

c) škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);

d) v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

3. Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže):

4. vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

2. Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

1. Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

a) nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;

b) účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;

c) porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;

d) porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;

e) pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

2. *Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).*

3. Metodické materiály

1. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, MŠMT č.j. 21291/2010

2. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j. 22294/2013-1

E. Komponenty programu

1. Spolupráce se specializovanými zařízeními

1. *Na podzim a na jaře provede TU test klimatu třídy , prostuduje a výsledky předá k archivaci metodikovi prevence:*

od 1.9.2017 pedagog. pracovní Veronika Slezáková

2. *Kdykoliv během roku při podezření na zhoršení vztahů či na šikanu konzultuje TU situaci s MP. MP rozhodne o dalším postupu či případných nestandardizovaných dotaznících atd.*

Nestandardizované dotazníky nedáváme bezdůvodně a příliš často proto, aby měly vypovídající hodnotu ve chvíli, kdy potřebujeme ve třídě něco zjistit.

2. Motivování pedagogů pro změnu

1. *Motivací je teoretická znalost problematiky šikany, její prevence a fakt, že v počátečních fázích se šikana dle odborníků vyskytuje na všech školách. Klíčovým momentem je, aby kantoři výskyt šikany nejen neodmítali, ale aby ho ani nevnímali jako své osobní selhání. Další fází motivace je důvěra ve školní program proti šikanování – má smysl ho realizovat, protože povede k řešení a odstranění nebo alespoň omezení šikany.*

2. *Úkoly:*

a) *průběžně se vzdělávat formou samostudia o prevenci šikanování – školní metodik prevence i ostatní pedagogové*

b) *seznámit všechny ped. pracovníky školy s přímými a nepřímými signály šikanování;*

c) *poučit všechny ped. pracovníky školy o rozdílech mezi šikanováním a škádlením – vedení školy na ped. radě.*

3. Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů

1. Dobrá komunikace jednotlivých pracovníků ZŠ a vedení ZŠ umožňuje pružně reagovat v krizových situacích.

2. Předávání informací:

a) pravidelně - na poradách (4xročně),

b) průběžně – kdokoli z pracovníků ZŠ zaznamená jakékoli příznaky nezdravých vztahů a nevhodného chování mezi žáky, ihned je sdělí třídnímu učiteli, ten dál metodikovi prevence. Ten věc oznamuje ŘŠ.

c) proškolení všech pracovníků ZŠ – úvodní porada,

d) doplňování knihovny odbornými publikacemi, odborná školení,

e) DV (pro metodiky prevence a výchovné poradce) – předají informace ostatním na nejbližší poradě.

3. Úkoly:

a) školení k prevenci šikanování – školní metodik prevence,

b) bližší spolupráce s krajským školským metodikem – školní metodik prevence.

4. Užší realizační tým

1. Ředitelka školy.

2. Školní metodici prevence od 1.9.2017 pedagog. prac... Veronika Slezáková

3. Výchovný poradce Mgr.R Smolková.

5. Společný postup při řešení šikanování

1. V případě podezření na šikanu každý pracovník školy neprodleně oznámí tuto skutečnost školnímu metodikovi prevence a vedení školy.

2. Vedení školy ve spolupráci s metodikem prevence na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže). V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, určený pracovník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí

pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy.

3. Situace, které zvládne škola sama:

- a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;
- b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, popř. flexibilní vytvoření třídního programu při náznacích počátků šikany.

4. Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku:

- a) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
- b) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
- c) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
- d) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

6. První kroky při objevení šikany

Pro účinnou a razantní první pomoc, dostupnou učitelům (zejména v případě počáteční šikany) je nejvhodnější lokální a vnější strategie, která mapuje, symptomy šikanování a pracuje pouze s vybranými svědky. Je univerzální, platí pro děti i dospělé i pro různé typy škol. Obsahuje schéma strategických kroků, které je třeba dodržovat:

- a) Rozhovor s informátory a oběťmi
- b) Nalezení vhodných svědků (ŘŠ nebo MP, nikdy sám TU)
- c) Individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (Nekonfrontovat oběť a agresora a svědky s agresory)
- d) Zajistit ochranu obětem
- e) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi – pouze metodik prevence nebo ŘŠ!

7. Primární prevence v hodinách implementací OSV

Třídní učitelé sledují vztahy ve třídě, podílí se na rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a na zlepšení třídního klimatu. Každá třída na začátku školního roku má svá stanovená „Pravidla třídy“, která aktualizuje dle potřeby a řídí se jimi. Žáci jsou poučeni TU o tom, co je a co není šikana, na koho se mají obrátit, mají-li na šikanu podezření.

8. Primární prevence ve výuce

Téma prevence šikanování je zpracováno do jednotlivých předmětů (člověk a společnost, prvouka, výchova k občanství, výchova ke zdraví, tělesná výchova, výtvarná výchova). Učitelé se soustřeďují na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky, pracují s pravidly třídy a dynamikou třídního kolektivu, spoluvytvářejí bezpečné prostředí školy.

9. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

- 1. ZŠ provádí prevenci o přestávkách a při všech činnostech organizovaných školou (exkurze, výlety, vycházky, kroužky, školní družina), kde se zaměřuje na budování zdravých vztahů mezi žáky ve třídách a obsahově i na prevenci negativních jevů.*
- 2. Žáci mají možnost využívat schránku důvěry, konzultace s metodikem prevence a výchovnou poradkyní*
- 3. Úkol: pravidelně kontrolovat schránku důvěry – školní metodik prevence*

10. Ochranný režim

- 1. Školní řád stanoví pravidla chování ve škole, zakazuje násilí žáků vůči spolužákům a stanoví způsob potrestání.*
- 2. V souladu s pracovním řádem zajistit zvýšený a kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.*
- 3. Poučení žáků v dané oblasti třídními učiteli a učiteli ve vhodných předmětech.*

11. Spolupráce s rodiči

- 1. Seznámení rodičů s nekompromisním bojem školy proti šikaně*
- 2. Upozornit je zejména na to, aby si všimli těchto možných příznaků šikanování:*
 - a) Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.*
 - b) Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.*
 - c) Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.*
 - d) Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti*

k jídlu.

e) Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

f) Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).

g) Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

h) Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

i) Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě.

Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.

j) Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.

k) Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

l) Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.

m) Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.

Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)

n) Dítě se vyhýbá docházce do školy.

o) Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

12. Školní poradenské služby

1. Školní metodik prevence:

pedag.pracovník *EDITA HARÁSKOVÁ*

konzultační hodiny: *po dohodě kdykoliv;*

2. Výchovný poradce:

Mgr. Radmila Smolková

konzultační hodiny: *po dohodě kdykoliv*

13. Spolupráce se specializovanými zařízeními

Název

Pedagogicko-psychologická

poradna

OSPOD

Policie ČR Obvodní oddělení Prostějov, Újezd

Kontakt

582 406 684 582 344 237 582 345

139

582 329 540

974 811 111

14. Vztahy se školami v okolí

- 1. Domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol.*
- 2. Úkol: Dohodnout předávání informací o problémových žácích při přechodu na jiné školy a o spolupráci a jednotném postupu při šikaně, které se účastní žáci z více škol.*

V Hrubčicích dne 26.8.2019 Mgr.Radmila Smolková, ředitelka školy

F. PŘÍLOHA č. 1 Programu proti šikaně

1. Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chodění do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Bud' jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

2. Scénář pro obyčejnou počítačnou šikanu (neprování učitel ani TU!)

Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany; viz příloha 3

Rozhovor s informátory a oběťmi

- 1. Přicházejí – li s informací o šikaně rodiče – neměli bychom jejich výpověď zpochybňovat, reagovat obranně (říkat, že to není možné) a vyjadřovat nedůvěru.*
- 2. Domluvit se rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte, ubezpečit je, že pomůžeme, naznačit příští kroky.*
- 3. O rozhovoru s obětí by neměli vědět ostatní žáci – je třeba ji chránit před možnou pomstou agresorů a nebezpečím odmítnutí třídou.*

Nalezení vhodných svědků

Ve spolupráci s informátory a oběťmi vytipujeme členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat: žáci, kteří s obětí kamarádí, sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáci nezávislí na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování.

Individuální rozhovory se svědky

- 1. Nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory).*
- 2. Rozhovory organizujeme tak, aby o nich druzí nevěděli – bezpečnost svědků, hledáme odpovědi na otázky co, kdy, kde a jak se stalo.*
- 3. Základní otázky taktiky vyšetřování:*
 - a) Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?*
 - b) Kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?*
 - c) Co, kdy kde a jak dělali agresoři konkrétním obětím?*
 - d) K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?*
 - e) Jak dlouho šikanování trvá?*
- 4. Důkladný a podrobný popis násilného chování je důležitý pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku. Potřebujeme to však i pro sebe, abychom byli chráněni před stížnostmi rodičů agresorů.*
 - a) Co se stalo? (jádro příběhu)*
 - b) Kde se to stalo? (místo)*
 - c) Kdy se to stalo? (čas a alibi)*
 - d) Proč? (motiv)*
 - e) Kdo to spáchal? (podezřelí a pachatelé)*

f) *Jak to spáchal? (způsob jednání)*

g) *Čím to spáchal? (zbraně, nástroje)*

h) *Komu se to stalo? (oběti)*

i) *Kdo nám to řekl? (svědkové)*

5. *Nejvhodnější je provést písemný zápis z těchto rozhovorů.*

Ochrana oběti

Do doby, než se vše vyřeší – zajistit zvýšený dozor, zorganizování bezpečných příchodů a odchodů dítěte do a ze školy, v závažném případě ponechat doma.

Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:

Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)

Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)

Význam: paralyzování agrese vůči bližním – princip „přitlačení ke zdi“ – při jakémkoliv náznaku šikanování bude potrestání přísnější; předjímání komplikací s rodiči – potřebujeme pádné důkazy – vhodné, aby útočníci svou výpověď napsali a podepsali.

Realizace vhodné metody

Metoda usmíření

Místo donucení k vnější poslušnosti se sleduje vnitřní proměna vztahů mezi oběťmi a agresory. Je akcentováno řešení problému, tedy rozmrznutí agresivního postoje, domluva, usmíření mezi aktéry šikanování. Nastupuje řízení společné hledání nápravy místo trestu. Usmíření lze zpečetit dobrovolným odčiněním škod, které je přijatelné pro všechny.

Metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči);

1. *Záměrem je přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Individuální nebo komisionální pohovor, kde se rozhoduje o udělení výchovního opatření.*

2. *Výchovní komise, respektive škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádní opatření:*

a) *výchovní opatření (napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele);*

b) *snížení známky z chování;*

c) *přeřazení agresora do jiného kolektivu;*

d) *ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;*

e) *krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu, diagnostickém ústavu pro mládež*

nebo ve středisku pro mládež;

f) umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy.

Třídní hodina, hodina OSV:

1. Efekt metody usmíření – posouzení společného úsilí.
2. Oznámení o potrestání agresorů informování celé třídy o potrestání útočníků.

Rozhovor s rodiči oběti

Informace o zjištěních a závěrech školy, domluvení dalších opatření.

Třídní schůzka

Potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana, kterou škola řešila; u metody usmíření možno na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany – schůzka mimořádná.

Práce s celou třídou

Nejlepší prevencí je budovat trvale a systematicky kamarádské a bezpečné vztahy v celé třídě; ke změně vztahů ve třídě možno využít spolupráci s profesionály ze školských poradenských zařízení (PPP, SVP apod.)

3. Obyčejná pokročilá šikana

1. Postup obdobný jako ve scénáři 5.1

2. Taktika vyšetřování u pokročilých šikan vyžaduje vysoce odborné a psychologicky „tvrdší“ postupy. Organizovaný odpor proti rozkrytí tu bývá mimořádně silný. Je třeba proto používat speciální diagnostické metody zaměřené na vztahy a postoje žáků a na ověřování pravdivosti výpovědí. Nezbytná je práce s neverbálními technikami a výslechovými praktikami.

3. Nejvýraznější rozdíl ve vyšetřování pokročilých šikan oproti těm počátečním spočívá v tom, že zde nebývá často ani jeden vhodný svědek. Všichni nebo téměř všichni lžou a zapírají. Běžné jsou křivé výpovědi a falešní svědkové. Nehledáme tedy většinou vhodné svědky, ale nejslabší články v řetězu skupinové lži. Vzácnou výjimkou je existence tzv. bílých vran, tedy žáků, kteří odolali velkému konformnímu tlaku skupiny, nesouhlasí s násilím a mají s oběťmi soucit.

4. Změny ve strategii vyšetřování

Oproti počáteční šikaně nalezneme značné rozdíly:

- a) individuální rozhovory s falešnými svědky doplníme o jejich vzájemné konfrontace
- b) ochrana oběti musí někdy nastat hned na počátku, oběť musíme dostat bezpečně domů ještě před koncem vyučování, oběť pak zůstává doma, dokud není nebezpečí zažehnáno.
- c) rozhovor realizujeme pouze s agresory a bývá doplněn konfrontací mezi útočníky, pokud máme jednoznačné důkazy, lze přejít rovnou ke komisionálnímu rozhovoru

5. Intervence jsou limitovány

- a) nelze využít v žádném případě metodu usmíření, ale výhradně metodu vnějšího nátlaku, ta může být doprovázena na podkladě vyšetřování policie doprovázena zahájením trestního řízení
- b) nejde dělat pohovor v neoficiální skupince, ale pouze v rámci orgánů školy

4. Celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program

Informace

1. Informace o problému ve třídě můžeme získat z různých zdrojů (rodiče, jiné oznámení škole, vlastní pozorování). Máme-li informace o narušených vztazích (šikanování), nahlásíme vše ŠMP a VP, kteří společně zvolí strategii řešení.
2. JE NUTNO CHRÁNIT ZDROJ INFORMACÍ!!!

Odhad závažnosti

1. Pro řešení je nutné určit závažnost onemocnění třídního kolektivu:
 - a) počáteční stadium
 - b) pokročilé stadium
 - c) neobvyklá forma šikany
2. Od tohoto se odvíjí skutečnost, zda problém vyřešíme sami, nebo pomocí konzultace s odborníkem, anebo problém již patří odborníkům.

Techniky mapující klima ve třídě

1. Klima třídy se dá určit podle technik cílených na tuto problematiku. Výběr technik záleží na pedagogovi, který mapování provádí.
2. Příklady technik: jména; přezdívky; had; místa si vymění; ruce; lod'; tiché řady; míček apod.

Sociometrie

1. Sociometrické šetření slouží ke zmapování situace ve skupině a to prostřednictvím měření sociálních vztahů uvnitř skupiny, kde se členové bezprostředně znají.
2. Šetření provádí ŠMP, VP, nebo školní psycholog.

Práce se třídou

1. Pro práci se třídou je vhodné využití komunitního kruhu, který provádí ŠMP, VP, TU.
2. Komunitní kruh – jednoduchá metoda sloužící k pojmenování problémů ve třídním klimatu a k nastavení pravidel (je nutná zpětná vazba).

Závěrečná zpráva

1. Závěrečnou zprávu vypracovává ŠMP, VP, školní psycholog.
2. Zpráva je důvěrná, obsahuje závěr šetření a doporučení pro ozdravení, možná rizika.

Informování pedagogů

1. Seznámení pedagogického sboru s problémem.
2. Popis dění ve třídě.
3. Společné kroky k řešení.
4. Role pedagoga v problému.

Schůzka s rodiči v případě závažnějších forem šikany

1. Písemnou formou vedení školy vyzve zákonný zástupce agresora i oběti k návštěvě školy.
2. Svolá „mimořádnou“ schůzku všech rodičů.
3. Účast na schůzce TU, VP, ŠMP, ředitelka školy.
4. Seznámení rodičů s problémem (obecně) ne jmenovitě!
5. Pokud má zákonný zástupce zájem o konkrétní jména, jednáme s ním vždy individuálně.

Výchovná komise

Zákonní zástupci problémových žáků jsou na výchovné komise zváni písemně. Struktura výchovné komise se liší pro agresora a pro oběť.

Práce se třídou

Prevence

1. Pracuje se na ozdravení třídy.
2. Nastaví se nová funkční pravidla třídy.
3. Třídnické hodiny pravidelně jednou za 14 dní, v rámci těchto hodin probíhá intenzivní práce se třídou.
4. Dbáme na bezpečné klima, sledování třídy.
5. Dodržujeme kamarádké vztahy (spolupráce učitel + žáci), jednotné a důsledné vystupování pedagogů ve třídě pořádáme školní výlety, adaptační pobyty pro stmelení kolektivu.

5. Scénář první pomoci pro neobvyklou počáteční šikanu

1. Její řešení vyžaduje doladění základního postupu, zkušenosti a proto také musí být řešena nezávislým specialistou na šikanu. Je zde nutné promyšleně zorganizovat chráněné rozhovory se svědky a někdy je potřeba úzká spolupráce se sociálním kurátorem. Musíme komplikace ve vnějším obraze zachytit a promyslet, co to znamená pro doladění diagnostiky a nápravy šikany.
2. Kontakty viz bod Spolupráce se specializovanými zařízeními.

6. Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

První (alarmující) kroky pomoci

- 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;*
- 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.*

Příprava podmínek pro vyšetřování

- 1. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;*
- 2. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;*
- 3. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);*
- 4. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům*

Vyšetřování

- 1. rozhovor s obětí a informátory;*
- 2. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;*
- 3. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;*
- 4. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).*

Léčba

Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

7. Celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

- 1. Vzhledem k velké závažnosti celého problému je nutná úzká spolupráce s nezávislými odborníky na léčení šikany. Již při šetření je nutné dohodnout další postupy léčby s externími spolupracovníky a s jejich pomocí modifikovat Rámcový třídní plán pro danou specifickou situaci.*
- 2. Pravidelně kontrolovat dodržování navržených postupů a konzultovat další vývoj situace ve třídě.*
- 3. Úkol: seznámit všechny ped. pracovníky školy s postupem při řešení šikanování – vedení školy na ped. radě.*

1. Literatura pro oblast školního šikanování

Základní literatura

1. Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál.
2. Poznámka: Pro pracovníky v ústavní a náhradní rodinné péči může být užitečná kapitola *Pastácké šikany* v knize *Bolest šikanování* (Portál, 2001, 2005).

Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

1. Kavalír, A. (Eds.) (2009). *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň: Dragon press s.r.o.
2. Kolář, M. (2013). *Výcvik odborníků v léčbě šikany*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
3. Kolář, M. (2012). *Net story: Příběhy ze světa internetu*. Praha: NCBI.
4. Kolář, M. (2001, 2005). *Bolest šikanování*. Praha: Portál.
5. Kolář, M. (2009). *Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování*. In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém*. Sborník příspěvků z konference v Praze 19. 3. 2009. Praha: Tribun EU.
6. Kolář, M. (2005). *Školní násilí a šikanování*. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
7. Kolář, M. (Ed.) (2004) *Školní šikanování*. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30. 3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.
8. Kolář, M. (2000, 1997). *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál.
9. Kolář, M. (2003). *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT ČR.
10. Kolektiv autorů (2012). *Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.)* Praha: NCBI.
11. Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). *Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.)* Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2. 12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
12. Krejčí, V. (2010). *Kyberšikana – kybernetická šikana*. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2. 12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
13. Parry, J., Carrington, G. (1997). *Čelíme šikanování: Sborník metod*. Praha: IPPP: Portál.
14. Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) (2009). *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém*. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU.
15. Rogers, V. (2011). *Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.)* Praha: Portál.
16. Říčan, P., Janošová, P. (2010). *Jak na šikanu*. Praha: Grada.
17. Říčan, P. (1995). *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál.

Doporučená literatura (časopisy)

1. Kolář, M. (2010). *Bolest kyberšikany. Informační bulletin 1. Úřad pro ochranu osobních údajů.*
2. Kolář, M. (2010). *Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes 2 (16), 56-59.*
3. Kolář, M. (2009). *Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika – jak rozlišit šikanování od škádlení? Řízení mateřské školy (20. aktualizace). Praha: nakladatelství dr. Josef Raabe.*
4. Kolář, M. (2009). *Zlo či dobro, šikanovanie alebo doberanie? In: Sociálna prevenci 1. Bratislava: Národné osvetové centrum.*
5. Kolář, M. (2007). *Český školský program proti šikanovaniu. Perspektivy. In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.*
6. Kolář, M. (2007). *Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 3.*
7. Kolář, M. (2006). *Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18.*
8. Kolář, M. (2005). *Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.*
9. Miovský, M. a kol. (2012). *Návrh doporučené struktury MPP prevence rizikového chování pro ZŠ. Praha: Klinika adiktologie I.LF KU*

2. Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

1. *Společenství proti šikaně, www.sikana.org*
2. *E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz*
3. *Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz*

3. Kontakty

1. *Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz*
2. *Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz*
3. *Internet poradna, www.internetporadna.cz*
4. *Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.horka-linka.cz*
5. *Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu.*

